

A TETTYE PARK REVITALIZÁCIÓJA A TÖRTÉNETI VÁROSRÉSZI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI KÖRNYEZETBEN MEGVALÓSULÓ, 11,5 HEKTÁRNYI SZABADTÉR-ÉPÍTÉSZETI PROJEKT EGYIK FŐELEMÉNEK BEMUTATÁSA

REVITALIZATION OF THE TETTYE PARK PRESENTATION OF ONE OF THE MAIN ELEMENTS OF THE OPEN SPACE RENEWAL PROJECT OF 11,5 HECTARES REALIZED IN A HISTORICAL DISTRICT AND NATURE CONSERVATION AREA

SZERZŐ/BY:
MOHÁCSI SÁNDOR

LEKTOR/REVIEWER:
JÁMBOR IMRE

Bizonyos értelmezés szerint a Tettye park a Mecsek természeti környezetének „zöld éke” ami egészen a középkori város határáig nyúlik. Egyedülálló HELY, amely értékét szintén a középkor óta, elsősorban kiemelkedő táji adottságainak köszönheti.

Ez a cikk szervesen kapcsolódik a 4D 2009-es évfolyamának 16. számában megjelent „Pécs-Tettye városrész közterület megújítása” című cikkhez. Akkor a városrésznyi területre kiírt tervpályázat célkitűzéseit és eredményeit mutattuk be. Most az a cél, hogy elkészülésük ütemével szinkronban, szakmai nyilvánosságot kaphassanak az egyes projekt-elemek. Ezt indokolja, hogy a projekt nemzetközi összehasonlításban is kimagasló léptékéből sok rövid, közép és hosszú távú szakmai tanulság vonható le.

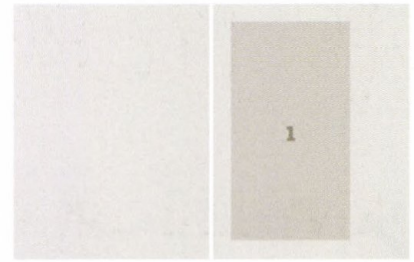
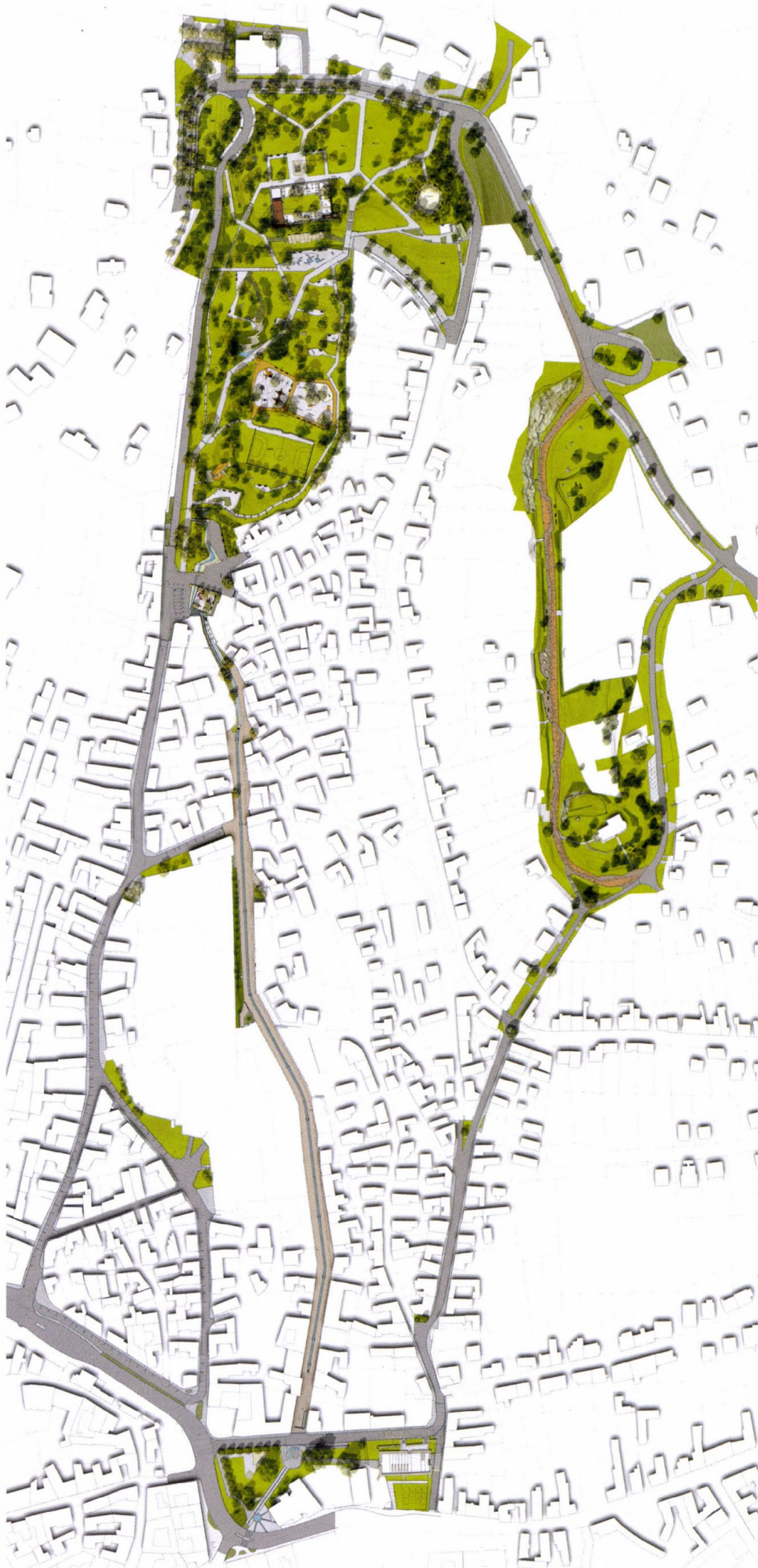
A hosszas elemző munka előtt azonban be kell mutatni a megvalósult eredményt és az ehhez vezető utat (1. kép).

A PARK MÚLTJA

A park területén az első jelentős emberi építési beavatkozás Szathmáry György püspök rezidenciának épült nyári palotája volt. A park területe a Malomszeg nevű középkori városrésztől északra helyezkedik el a Tettye patak völgyében. 1543-ban a törökök derviskolostort nyitottak a palotában. A török kiűzése után 1701-ben két lőporos malom működött a park területének északi részén. Ezek azonban 1714-ben felrobbantak. A terület ezután részben zöldségtermesztő terület volt. A Tettyén 1780 óta tartanak

népünnepélyeket (2. kép). 1850-ben a tettyei Nick villa vendéglő lett, ami tovább erősítette a terület kirándulósétahelyi funkcióját.

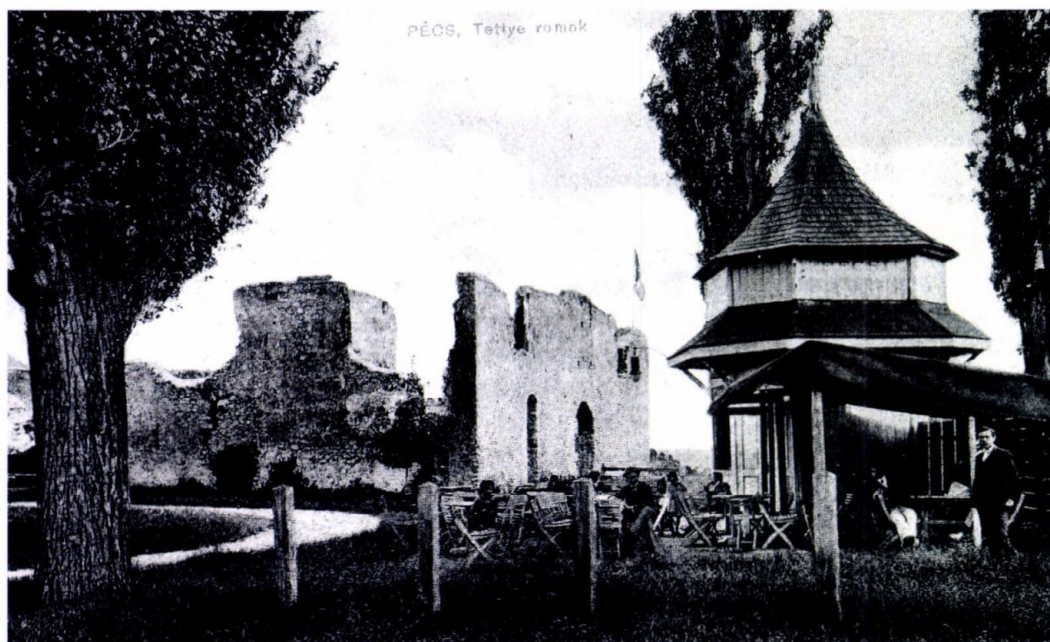
1860-ban innen a Tettye patak vízkincsének kihasználására egy új vízvezeték épült Pécs Budai városrészének ellátására. 1879-ben a pécsi lövészegylet költözött a vendéglő helyére. 1891-ben maga Ferenc József üdvözölte a Pintér villa teraszáról a vízmű avató ünnepségen megjelenőket. A romok 1897-ben balesetveszélyesek voltak, ezért részben tovább bontották őket. 1899-ben már „turistaút” vezetett a Tettye parkon keresztül a Havihegyi kápolnához. 1904-ben pénzt fordítottak a romok megerősítésére a népünnepélyek bevételéből (3. kép). Jelen tudásunk szerint, nem tekintve a valamikori reneszánsz kertet, a park

1. kép/pict.:

A Tettye városrész
szabadtereinek a
rekonstrukciós
engedélyezési
tervekben
kidolgozásra került
területei /

The areas of the open
spaces of Tettye district
elaborated in the
reconstruction
licensing plans

északi részének első rendezési koncepciója Hantos János uradalmi főkertészhez köthető. 1910-től a Tettye már egyértelműen vendéglővel rendelkező és a pécsi polgárok pihenését szolgáló terület volt.

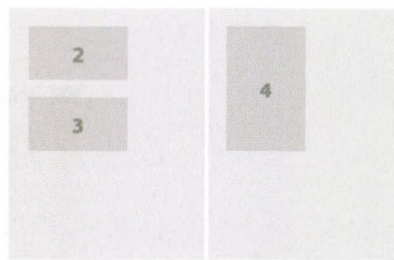
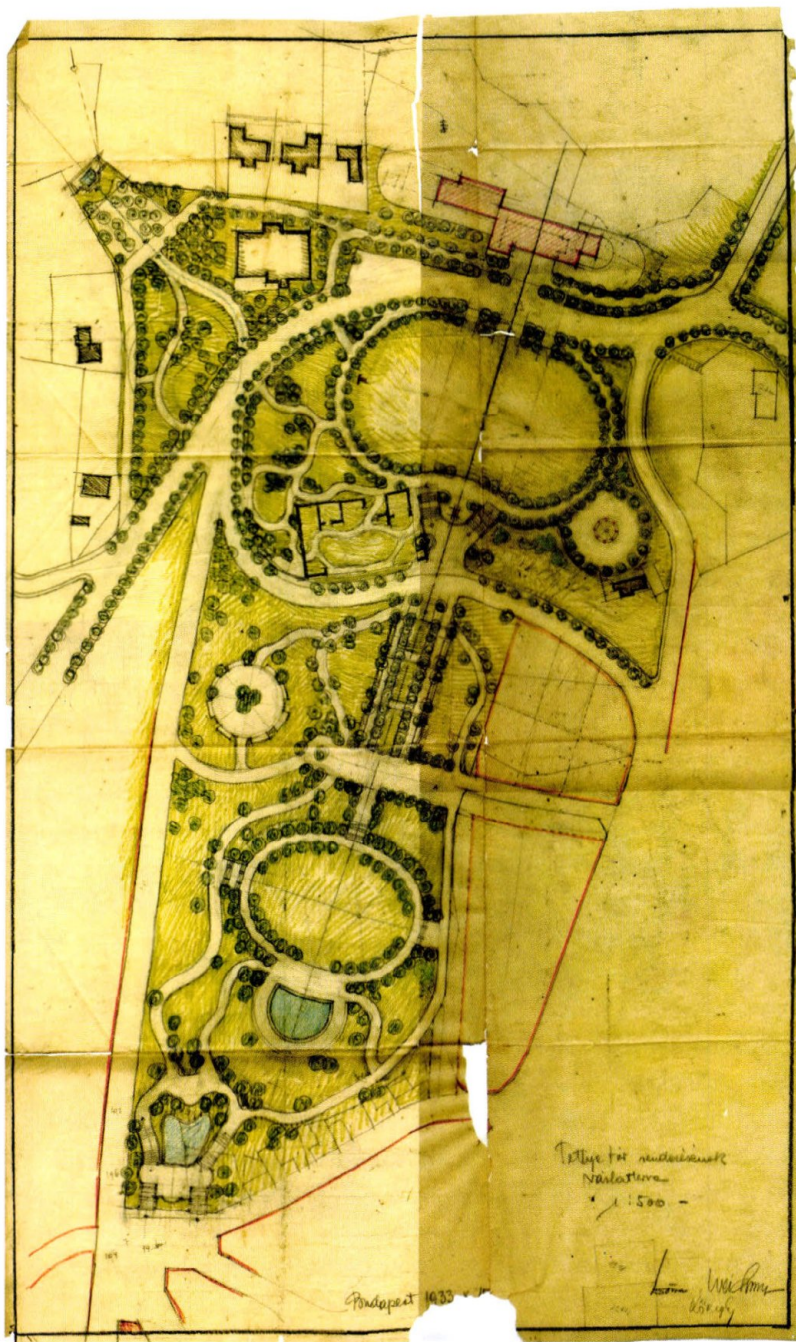
A 1865-ben még nyílt árokban folyt a Tettye patak, két ágban. A park közepső, nyugati részén legalább öt malmom állt, amik az egyik ág vizével gazdálkodtak, míg a feles víz ettől keletre folyt a másik mederben. Ma ezen a vonalon egy vészleengedő járható alagút található, de a patak vize ma is Pécs ivóvízellátását segíti. 1912-ben a malmok már nem léteztek és a patak is részlegesen mélyvezetésű volt, hiszen megépült a vízmű a Tettye park északi részén. A terület parkosítására tervvázlatok születtek, de a fő-sétányon kívül más nem valósult meg még sokáig. Levéltárban fellelhető volt

egy 1933-as kertépítészeti terv (4. kép). Ez neobarokkos parki térsort kívánt kialakítani, vízmedencékkel a parkban. Ebből megvalósult a közvetlenül a rom alatti utcaátvágás és a park keleti részén lévő, kör alakú parki tér. Ezen a „Tettye tér rendezésének Vázlatlatterve” 1:500-as méretarányú terven Weichinger Károly, Dörre Endre és Kőszeghy Gyula aláírása olvasható, akik 1928-ban 1. díjas pályázati tervet készítettek Pécs város szabályozására.

TERVEZÉSI ELŐZMÉNYEK

A huszadik század közepétől fokozatos és tudatos elhanyagolás következtében a teljes leromlottság állapotába került pécsi városrész – a Tettye – Pécs egyik legrégebbi része. A jelenlegi épített

történeti környezet évezredeshez közelítő elemeket is tartalmaz. Ebben, a mai belvároshoz közeli városrészben, egy déli irányban nyitott völgyben található a Tettye park. A valamikor már szanálásra ítélt városrész revitalizációs gondolata Gömör János főépítészeti időszakához köthető. A területre kimagasló minőségű, értékmentő, részletes rendezési tervet a pécsi Koller iroda készítette el 1995-ben. A Zámbo Terézia vezetésével dolgozó csapat a 90-es évek első felében, a legjobb hazai szakemberek bevonásával létrejött szakmai tanulmányok eredményét is felhasználta. Ezután került értelmezhető mederbe az az ösztönös város-megújulási folyamat, amit a belváros és a természeti környezet ilyen közelsége, a táji környezet együtt generált és generál azóta is. 1998-ban Gömör János

2. kép/pict.:

Népünnepély a Tetteye park északi platóján a századforduló környékén / Folk festival on the northern plateau of Tetteye Park by the turn of the century

3. kép/pict.:

A Szathmáry-romok és a mellettük időszakosan felállított pavilon épület 1904-ben / The Szathmáry-ruins and the temporarily constructed adjacent pavilion building in 1904

4. kép/pict.:

Az 1933-as évszámmal és Weichinger Károly, Dörre Endre és Kőszeghy Gyula aláírásával jelölt vázlatterr a Tetteye park rendezésére / Draft plan for the landscaping of Tetteye Park signed by Károly Weichinger, Endre Dörre and Gyula Kőszeghy from 1933.

According to a certain interpretation, the Tetteye Park is the green wedge of the Mecsek's natural landscape which reaches all the way to the border of the medieval town. This is a unique PLACE, owing its values since the Middle Ages most of all to its excellent landscape characteristics.

This paper is organically linked to the article published in the 16. edition of 4D in 2009 with the title 'Renewal of the district Pécs-Tetteye'. Then, we offered a presentation of the objectives and achievements of the design contest for the district area. This time we are aiming, simultaneously to the rhythm of their realization, at giving some professional publicity to the individual elements of the project. This intention is justified by the fact that

many short, medium and long term professional conclusions can be drawn from this project, which, even in an international comparison seems to be of an outstanding quality. However, before getting down to the long analytical work, we need to present the achieved result and the road which has led us there (1. picture).

THE PARK IN THE PAST

The first significant human intervention in the form of a construction on the park territory was the summer palace built as a residence for the bishop György Szathmáry. The park area is located north from the medieval district called 'Malomszeg' in the Tetteye creek's valley.

In 1543 the Turks opened a Dervish monastery in the palace. After the expulsion of the Turks in 1701 two gunpowder mills were in operation on the northern part of the park. Nevertheless, these exploded in 1714. Afterwards, the territory served to some extent as a vegetable growing area. Folk festivals have been held on the Tetteye since 1780 (2. picture). In 1850 the Nick-Villa on the Tetteye was turned into a restaurant which led to a reinforcement of the function of the area as a place for excursion and walks.

In 1860 a new water aqueduct has been built from here to supply the Buda district of Pécs, and make use of the water resources of the Tetteye creek. In 1879 the Pécs rifle club moved to the place of the restaurant. In 1891 Francis Joseph himself was the one to greet

katalizálta azt a diplomatémát is, ami a Tettye szabadtereinek városrészi szintű értelmezését készítette elő. Már ebben, a – 2003-ban a Városépítészeti Tájépítészet című vándorkiállítási anyagban publikált – munkában megfogalmazódtak azok a célok, amik a közterületi rekonstrukcióval a belvároshoz szorosabb kötődést hozhattak létre és a városrész belső életének szervezését, újjáéledését is segíthetik.

A 2010-es pécsi EKF egyik kulcsprojektje a „Közterek és Parkok Újjáélesztése” volt. Már ennek civil előkészítése során, a tettyei közterületfejlesztések is hangsúlyos elemmé váltak. A város 2007 őszén tervpályázatot bonyolított le a területre és az első díjat nyert tervező csapatot bízta meg az engedélyezési és a tender tervek elkészítésével 2008-ban. A kiviteli tervek elkészítésére már a kivitelezés jogát elnyert cégeknek alárendelten kerülhetett sor 2009-ben.

A TETTYE PARK REVITALIZÁCIÓJÁNAK FOLYAMATA

A tervezési munkát a csapatépítéssel, helyi szakemberek bevonásával és egy összefoglaló vázlattevé elkészítésével kezdtük meg. Extrém időnyomásban, hiszen akkor döntéshozói oldalról csak az volt elképzelhető, hogy a Tettye 2010-re már beüzemelt, beállt közterületekkel biztosít helyet az Európa Kulturális Fővárosa (EKF)-hez kapcsolódó programoknak. (A projekt bonyolultságát, és az előkészítő fázis gyengeségeit mutatja, hogy a projekt kivitelezési munkálatai csak 2011. ősszén zárultak le.) A vázlattevé és az ehhez kapcsolódó költségbecléseket a településfejlesztésben illetékes önkormányzati bizottsággal kellett jóváhagyatni. Ezekben az üléseken vált legkézzelfoghatóbbá az, hogy milyen távolságra vannak bizonyos fejekben az infrastruktúrafejlesztés, a gazdaságélénkítés, a közterület-rekonstrukció és a kultúrörökség védelmének/

továbbépítésének elkülönülni látszó szándékai attól az integrált szemléletmódtól, amit az EKF a „Közterek és Parkok újjáélesztése” kulcsprojektben megfogalmazott.

A tervezési program pontosítása a jogi, a finanszírozási és a műszaki környezeti adottságok figyelembevételével a vázlattevé szakaszban történt meg. Az engedélyezési tervek elsődleges célja a tervezett létesítmény jogi kereteknek való megfelelésségének igazolása volt. Az engedélyezési tevé követő tender és a kiviteli tevé célja az egyes minőségek, műszaki megoldások véglegesítése és a mindenkori lehetőségekhez képest legkedvezőbb megoldások megtalálása volt.

A pályázati tevé egy idealizált és erősen programozott, intenzív, városi léptékű közparkot ábrázol. A továbbtervezéskor elsősorban a jó alapadottságú és szerkezetű park revitalizációjára törekedtünk. Az EKF 2010 projekt lehetőséget biztosított a növényi, terepi, műemléki értékek megtartása mellett számottevő használati értéknovekmény elérésére. A pályázati tevé funkcióinak erősségében, hangsúlyosságában több változás állt be a továbbtervezés során.

A vázlattevé, a költségvetés keretei mellett, erős költségcsökkentés mellett megvalósuló parkrekonstrukciót tűzött ki célul, amely azonban a pályázati tevé értékeit is megtartja. A tervek bizonyos programelemeket erősítettek (pl.: borház, parkolás), míg bizonyos programelemeket gyengítettek, elhagytak (pl.: vízes játszótér, kaszkádrendszer). A szakszerűen megfogalmazott építő kritikák tanulságait a lehetőségekhez képest beépítettük a tervekbe (pl.: burkolatok mennyiségének csökkentése, parkolás kulturált megoldása).

A tervezés munkáját nagyban segítette, hogy a park 1960-as évek első szakaszában lezajlott tervezését és kivitelezését vezető Zalay Buda munkánkat mindenben támogatta (5. kép). Így Ő volt az Országos Építészeti Tervtanács előtti tevébemutató egyik felkért opponense is.

A park kivitelezési munkáinak tendereztetését a Sztráda 92 Kft. nyerte meg. A tervezők velük folytatták a munkát. Mivel a város számára történt tervezői tenderterv szállítása és a kivitelezésbe adása között több mint háromnegyed inaktív év telt el „döntéshozatallal”, újra időprésben kellett dolgozni a kivitelezőknek és a tervezőknek.

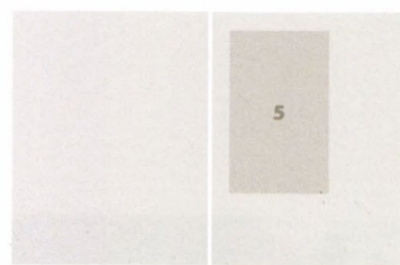
A park nagy részén 2009 késő őszén befejeződtek a kivitelezési munkálatok. A Szathmáry-palota romjainak területe és közvetlen környezetének kivitelezése azonban csak most ért befejező szakaszához, ezért a park magjában lévő műemlék és környezetének rekonstrukciója csak egy későbbi írásban mutatható be.

A PARK RÉSZLETES LEÍRÁSA

A Felsőpark

Ez a parkrész már az 1900-as századfordulón városi közparki funkciójú területként működött. A valamikori palota romjai azonban méltatlan helyzetbe kerültek az elhanyagolt és túlbujánzó növényállomány miatt. Ez az épület dominálta valamikor a Tettye völgyet, a reneszánsz palota a természetet, a kertet mellérendelő viszonyban közelítette. Az édesvízi mészakő lerakódásból képződött sík platók, a patak zúgói, a Mecsek tömege és a dél felé felnyúló táj együtt alkották az épület környezetét. Bár a Helynek ez a viszonya a környezetével, a tájjal az épület hiánya és az elmúlt évszázadokban kiterjedő városi szövet miatt már nem állítható vissza, azonban alkalmas arra, hogy megélhetővé váljon mind a mikro- mind a makro-környezeti harmónia, amit ez a mészakőplató nyújthat.

Vizsgálataink eredményeképp megállapítottuk, hogy a terület parki útvonal rendszerének váza jó volt, de bizonyos területrészekben használhatatlanul elaprózott; a park növényi térstruktúrája elnyomta a műemléki rom vizuális megjelenését; a tereprézsík nagy felülete

5. kép/pict.:
A 60-as évek elején
Zalay Buda által
vezetett parképítés
és a rekonstrukcióig
eltelt időszak
eredményeként
kialakult alaprajz /

*The layout as a result
of the park
construction directed
by Buda Zalay at the
beginning of the 60's
and the period until
the reconstruction*

the participants of the inauguration ceremony of the waterworks from the terrace of the Pintér-Villa. The ruins were considered dangerous in 1897, thus they were further torn down. In 1899 there was already a "tourist trail" leading throughout the Tettye Park to the Chapel on Havi-hegy. In 1904, from the income of the folk festivals, money has been invested for the fortification of the ruins (3. picture). As far as we know by now, disregarding the former renaissance garden, the first planning concept of the northern part of the park can be related to János Hantos estate head gardener. From 1910 on, the Tettye has been clearly an area with restaurant serving the recreation of the inhabitants of Pécs.

In 1865 the Tettye creek was still running in an open water stead, with

two arms. In the Mid-Western part of the park at least five mills were situated, exploiting the water of one of the arms, while the superfluous water was running east from here in the other bed. Today, on this track one can find a passable emergency drainage tunnel, but the creek's water is still serving the drinking water supply of Pécs. In 1912 the mills were not there anymore and the creek was also partially running deep, since the waterworks have been built on the northern part of Tettye Park. There have been draft plans for the landscaping of the area, but besides the main promenade nothing else has been realized for a long time. In the archives, a landscape design plan from 1933 could be found (4. picture). This aimed at the forming of a neobaroque-style park space, with water basins

in the park. Out of this, the road cut-off directly underneath the ruin and the circular park square on the east side of the park have been implemented. On this plan of a scale of 1:500, named 'Draft plan for the landscaping of the Tettye square', the signatures of Károly Weichinger, Endre Dörre and Gyula Kőszeghy are to be distinguished who in 1928 prepared a first prize-winning competition plan for the regulation of Pécs city.

PRELIMINAIRES TO THE PLANNING

The Pécs district - the Tettye - which from the middle of the twentieth century fell into the state of complete deterioration as a result of a gradual and conscious dereliction, is one of the oldest

gyengítette a rekreációs lehetőségek kialakítását, a rézsús felületek „belakhatóságát”. Megőrzendő értékként kezeltük a parki tér struktúrájának kimagasló értékét, a központi tisztást. A rendkívül leromlott állapotú, fenntarthatatlan illemhely elbontása mellett olyan új vonalvezetésű úthálózatot alakítottunk ki, ami megtartja a lényeges kapcsolatokat és nem veszélyezteti a meglévő fás állomány értékes egyedeit. Konceptciónk kiemelten, parterre-szerű téri nyitással reagál a park magját alkotó romterületre (6., 7. kép).

A romok környezete

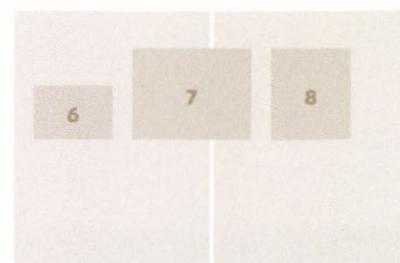
A park úthálózata szentimentális műromként kezelte a valamikori palotát. A rom déli oldalán, több helyen erózió veszélyeztette a műemléket. A legnagyobb probléma az volt, hogy egy áthaladó utca (Böckh János u.) kettévágta a zöldterületet a romtól délre. Ezzel alsó és felső parkrészre szakadt a park, miközben nem biztosított méltó teret a rom déli előterében.

A rom ahhoz képest, hogy a legjelentősebb műemlék a területen és hogy a park magjában található, alulhasznált, csak ideiglenesen vonzó funkcióval bír, a Pécsi Nyári Színház rendezvényeinek ad helyszínt. A park itt lévő terei definiálatlanok voltak.

Az itt található központi lépcső és annak villás elágazásában lévő idős fa kapcsolata; a terepi szintkülönbségek érdekes játéka; a nyíltabb parki tér a romtól délre és annak pihenőtér funkciója megőrzendő érték volt (8. kép).

A műemlék környezetében megfigyelhető erózióknak valóban gátat szabó megoldásként a reneszánsz palota eredeti terepszintjét a műemléki környezethez illő támfallal kellett megvédeni a déli oldalról. Ez a terület használhatóságát lényegesen növelte. Ennek érdekében a rom keleti oldala mellett húzódó nagy lépcső két alsó, átépítésre szoruló lépcsőkarja pár méterrel keletebbre épült újjá. A romterülettől északra egy új, képzőművészek bevonásával tervezett szökőkút kapott helyet, a palota szimmetriatengelyébe helyezve. Ezt két oldalról szimmetrikus parterre veszi körül, ami így teret ad a rom vizuális feltárulásának és pihenőpadok elhelyezésének. A terület déli részén padokkal ellátott sétány, tér és egy a szobrásszal együtt tervezett vízjáték kapott helyet, amely díszítő funkciója mellett vizes játszóhelyként is használható (9. kép).

A pécsi 444 m csoportot a tervpályázat eredményeinek ismeretében kértük fel az együttműködésre. Feladatuk az volt, hogy a tájépítészeti koncepció-

6. kép/pict.:
Az északi parkrész felújított nyílt parterrének keleti része / Eastern part of the refurbished open parterre of the northern park section

7. kép/pict.: A park tervének északi részlete / Northern segment of the park plan

8. kép/pict.:
A harmincas években kialakult nagy lépcső rekonstruálva az értékes koros fa megtartásával a lépcsőkarok villás elágazásában / The reconstructed big staircase from the thirties with preservation of the valuable old tree in the fork of the stair arms.

parts of the city. Some elements of the current built historical environment are nearly thousand years old. It is in this district, close to the present inner city, that we find the Tettye Park in a valley open to the south.

The idea of the revitalization of the district once deemed for reconstruction can be connected to the period when János Gömörý held the position of chief architect. The detailed, value preserving development plan of an excellent quality has been elaborated by the architecture bureau Koller in 1995. The team, working under the direction of Terézia Zábó, made use of the results of professional studies prepared with the collaboration of the best domestic experts in the first half of the 90's.

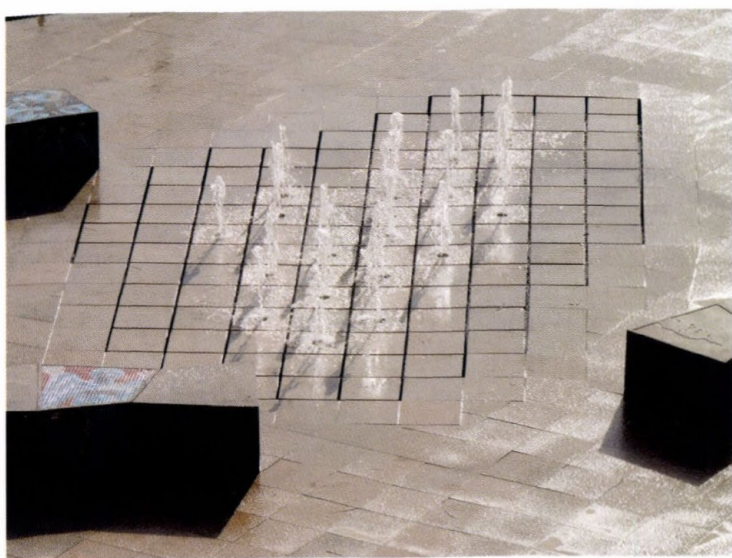
Following this, the instinctive process of the city-renewal, generated then and again by the closeness of the inner city and the natural landscape, was finally channelled into a distinguishable direction. In 1998 János Gömörý was the catalyst for the thesis topic which prepared the interpretation of the open spaces at Tettye as a city district. The objectives, which could enable a closer interconnection with the inner city through the outdoor reconstruction and can contribute to the organization and

revival of the district, were formulated already in this study, published in 2003 in the material of the travelling exhibition called 'Urban Planning/Design - Landscape Architecture'.

One of the key projects of Pécs as the European Capital of Culture was the 'Revitalization of Public Spaces and Parks'. Already during its civilian preparation, the development of the public spaces at Tettye became a focal point. The city carried out a design contest for this area in fall 2007 and entrusted the winner planning group with the preparation of the licensing and tendering plan in 2008. The preparation of the construction plans occurred already in subordination to the companies awarded with the right of implementation in 2009.

THE REVITALIZATION PROCESS OF TETTYE PARK

We started the planning work with team-building, the involvement of local professionals and the elaboration of a summary draft plan. All that in extreme time pressure, since the only thing the decision-makers could imagine then was that the Tettye would, by 2010, with already functioning and established public spaces,

ban megfogalmazott célokat erősítsék egy „alkalmazott képzőművészeti” réteggel (10. kép).

A projekt egyik legjelentősebb eredménye, hogy sikerült kiváltani a parkot kettévágó utcát a gépjárműforgalmú közlekedésből. Így itt is műemléki környezethez méltó igénytelvált tervezhetővé a kialakuló pihenőterasz. A park központi területének mindhárom teraszán – a romtól északra, a Böckh János utca helyén és a legdélibb központi teraszon – a rom-maradvány által meghatározott tengelyekre és irányokra reagál az alaprajzi szerkesztésmód. Ezzel a tájépítészeti alaprajzi reakcióval erősödik a műemlék tere és már nem szentimentális kertiképként, „műromként” emeli a parkba a palotát, hanem építészeti jelentőségét hangsúlyozó módon.

A fő sétány

Az új fő sétány, gerinc a város szövege és a Parkerdő között. Ez a gerinc fűzi egy-egybe a park szintben elkülönülő teraszait is. A parkban, hozzávetőlegesen az új fő sétány vonala mentén, már korábban is vezetett egy sétaút. Ez azonban a korabeli anyaghasználati szűkösség miatt (aszfalt) nem illeszkedett a többi burkolathoz, kirítt az egyéb parki burkolatok közül. Lepusztult műszaki állapota mellett a burkolati hierarchia-rendszer egyértelmű érzékelhetőségét sem segítette a felület rossz minősége. A sétány több ponton lépcsőkkel tagolt volt, így sem babakocsival, sem kerekesszéssel nem volt egyszerű a közlekedés, keresztmetszete pedig nem tette könnyűvé a korszerű fenntartó gépekkel való megközelítést sem. Elhelyezkedése, nyomvonalvezetése a parkon

belül azonban mind a téri, mind a területi, mind a városrészi átmenő gyalogos forgalom kiszolgálása szempontjából megfelelő volt.

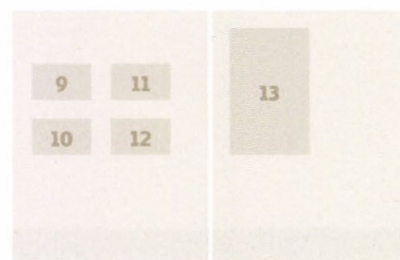
A sétány áttervezése során kiemelt hangsúlyt fektettünk az akadálymentesítésre (11. kép). Ezért a park fő tengelye a terepadottságok ellenére sokkal könnyebben (teljesen lépcsőmentesen) járható. A vakok és gyengénlátók számára a burkolat felületébe épített vezető sávot alakítottunk ki. A tengely főbb pontjainál – barlang, főtér, romok, borház – olyan információs oszlopok kaptak helyet, amelyek fém tábláján több nyelven és Braille-írással is olvashatók a legfontosabb tájékoztató információk (12.-13. kép).

provide a venue for the programs related to the events of the European Capital of Culture. (The complicated nature of the project and the weak points of the preliminary phase are revealed by the fact that the construction works of the project could not be terminated until fall 2011.) The draft plan and the related expenditure estimates needed the approval of the competent municipal committee. During these sessions it slowly became clear how far for many the seemingly distinct intentions behind infrastructural development, economic recovery, reconstruction of public spaces and the protection and further construction of cultural heritage are from the integrated point of view which has been outlined in the ECC key project as the 'Revitalization of Public Spaces and Parks'.

The planning program has been defined under the consideration of the legal, financial and technical environmental conditions in the draft plan period. The primary goal of our licensing plans was to confirm the compliance of the designed establishment with the legal framework. With the tendering and construction plan following the licensing plan we aimed at the finalization of the individual qualities and technical solutions and at finding the most advantageous solutions possible in view of the given possibilities.

The application plan shows an idealized and strongly programmed, intense, city-scale Public Park. During the further planning we were seeking most of all the revitalization of this park with favourable fundamental properties

9. kép/pict.:

A park főterén kialakított szökőkutak, medencék és mozaikkal díszített padok együtt alkotják a Szathmáryrom előtti tér főlátványosságát / The fountains established on the main square of the park, the basins and the benches decorated with mosaics constitute together the main attractions of the space in front of the Szathmáry ruins

10. kép/pict.:

Egyedi elemes műkö padok oldalát Pécs kulturális identitását hordozó jelentéstartalmak pixelesített változatai díszítik. / The cast stone benches of individual elements are decorated on their sides by the pixelized variants of the bearers of Pécs's cultural identity

11. kép/pict.:

A park főútjának északi végpontja. Akadálymentesített gerinc a helyenként meredek domboldalon / Northern end of the main park promenade. Accessible saddle on the partially steep hillside

12. kép/pict.:

A részben az eredeti főúttal azonos nyomvonalon futó út egy új szakasza az északi parkrészben / New segment of the road running partially along the same track as the original main promenade in the northern park segment

13. kép/pict.:

A főút mellett 2010-ben felállított Erdész emlék / The forester's monument established in 2010 by the main promenade

and structure. The project ECC 2010 gave us an opportunity, besides the preservation of values of the vegetation, landscape and history, to create an added value in the field of useful features. During further planning many changes occurred in the stress and emphasis of the functions of the application plan.

The draft plan, due to the limits of the budget, set the objective of a park reconstruction with a strong reduction of the costs which nevertheless keeps to the values of the application plan. The plans put emphasis on certain elements of the program (e.g. wine house, parking), while some elements were granted less attention or were even left out (e.g. water playground, cascade system). As far as it was possible, we tried to integrate into the plans the lessons

A présház és környezete

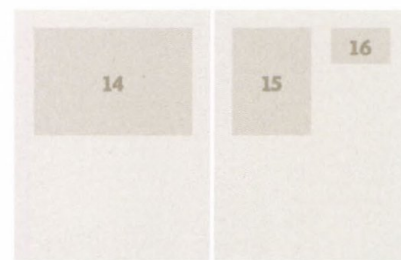
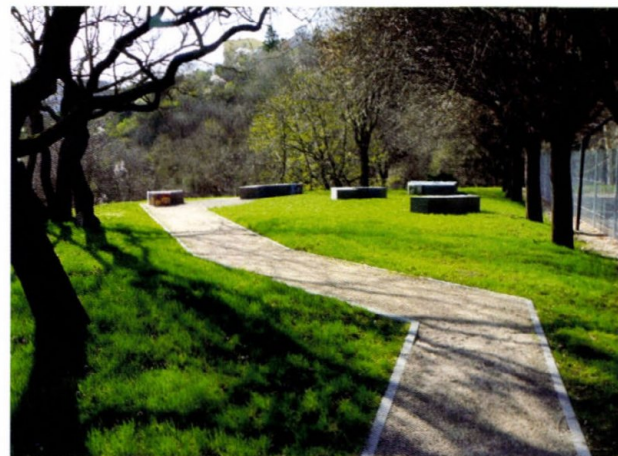
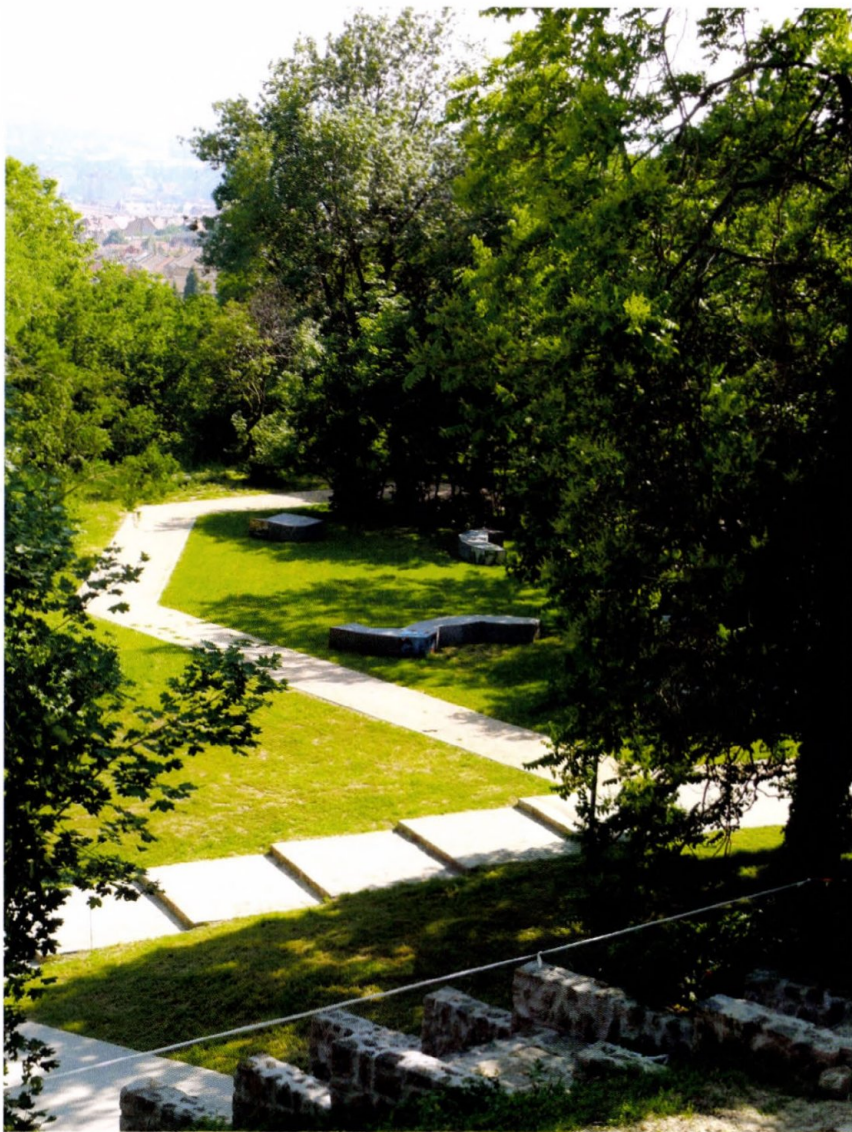
Ezen a területrészen korábban a pécsi szőlőkultúrából itt megmaradt zárvány alakult ki, ültetvénnel és présházzal. A gondozás, a művelés hiánya azonban mind a présház, mind a szőlő rendkívüli leromlását eredményezte. A város évtizedek óta a pécsi borokat bemutató borház kialakítását tervezte a területen (14. kép).

Ez a térrész korábban nem volt parki területként kialakított felület, ezért nem kapcsolódott a jelenlegi park szövetéhez. Terepadottsága, meredek déli lejtője nem is volt alkalmas egy intenzív közparki használathoz. Az egyébként túlfásodott park peremterületén értékként kezeltük a nyílt, alacsony lombkoronaborított területrészt; azt, hogy innen lehetőség van feltárni olyan magas esztétikai értékű tájképi elemeket, mint

a belváros látványa, a Havihegy. Területe helyzeténél fogva pedig szerves kapcsolati lehetőséget kínált a településrész utcaszerkezetének fejlesztéséhez. Ezt a parkrészt olyan útkapcsolattal láttuk el, amely integrálja a borházat a park eredeti térrészeihez. Mind az alsó, mind a felső parkrészt könnyen elérhető az itt kialakított új rámpán és így lehetőség nyílt a babakocsi vagy kerekesszékes akadálymentes közlekedésre is az alsó és felső park között. Ez volt az egyik eszköz arra, hogy a korábban elváló alsó és felső parkrészt szervezesebben kapcsoljuk egymáshoz. A park pihenőteraszokkal, tisztásokkal és a borházhoz kapcsolódó szőlőterülettel gazdagodott.

A pihenőkertek

Az alsó park északi része pihenőterületként kínált és kínál ma is programot. A fő probléma a berendezések és burkolatok állapotával, minőségével volt. A funkció, a téri helyzet, a terepalakulatok kihasználása és az erre rájátszó meglévő, helyi termésköböl épített ciklopkő támfalak megtartása mellett, a burkolati és berendezési rendszer teljes rekonstrukcióját terveztük meg. A végleges alaprajz a pályázat, vázlattevény, engedélyezési-tendertervi szinteken egészen a kiviteli tervezésig folyamatosan változott. Az alaprajzilag esetleg nem koherens egységet mutató kép csak a helyszíni domborzati adottságok és az ebből adódó térkapcsolati rendszerek ismeretében értelmezhető és válik érthetővé, természetese (15., 16. kép).

14. kép/pict.:

A felhagyott szőlő helyén kialakított új ültetvény és a borház teraszai / *New plantation on the terrain of the abandoned vineyard and the terraces of the wine house.*

15. kép/pict.:

A park középső platója és az újra kiszabadított városi tájkép / *The central plateau of the park and the newly liberated city landscape vista*

16. kép/pict.:

A déli terasz padjai a sportpálya mellett / *Benches of the southern terrace by the sports field*

learned from the professionally formulated constructive criticism (e.g. in the reduction of pavement quantities, civilized solution for parking).

The planning work was strongly enhanced through the fact that Buda Zalay, the director of the planning and execution of the park in the first period of the 1960's, supported our work in every aspect (5. picture). Thus, he was one of the invited opponents at the plan presentation in front of the National Council of Architectural Design.

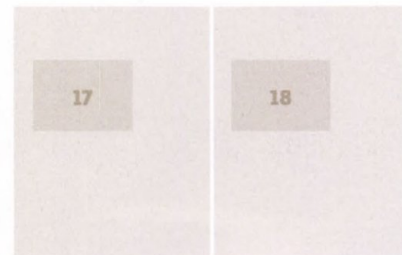
The tendering of the implementation works of the park was assigned to the Sztráda 92 Kft. The designers set their work forth with their cooperation. Since there was a gap of 9 inactive months spent with 'decision making' between the delivery of the designer tendering

plan and its release for implementation, the contractors and designers had to work once again in time pressure. The execution works finished in the major part of the park in late fall 2009. However, the construction of the area of the ruins of the Szatmári palace and its immediate surroundings has just reached its final phase. So the reconstruction of the monument in the park centre and its environment can only be subject to presentation in a later study.

DETAILED DESCRIPTION OF THE PARK

The Upper Park

This park section already functioned as an urban public park at the 1900 Millennium. Nevertheless the ruins of the

17-18. kép/pict.:

A játszótér a déli parkrész központjában „terhelés alatt” és hőségriadó idején / The playground in the centre of the southern park segment “under load” and during heat alert

A játszótérek és a sportpálya

A játék- és sport funkciók is megfelelő elhelyezésűek voltak az eredeti Zalay-tervben. Általános műszaki állapotuk azonban lesújtó volt. A területi kiterjedés is szűkösen bizonyult ahhoz a terheléshez képest, ami várható volt egy korszerű, korcsoportos játszótéren.

Az egyedi faragású, Szatyor Győző által készített, fa játszóeszközök földben lévő részei elkorhadtak és kérdéses volt szabványi megfelelésük is. A térrész táji látványkapcsolatait mind a Havihegyi szikla, mind a városközpont irányába megőrzendő értéként kezeltük.

A fő játszótér végül három terület-részre tagolódott. Itt a használók korának megfelelően csoportosítottuk a nagyobb sík területen a játszószerkeket. A feltáró utak térkő burkolatúak. Költ-

ségvetési okokra vezethető vissza, hogy burkolatuk eséscsökkentő felületként csak gyöngykavics és homok lehetett volna az eredetileg tervezett recortan helyett. A fehér elefánt szobor műkő felülete felújításra, és tisztításra szorult. Alatta eséscsökkentő burkolattal hártottuk el a sérülésveszélyt.

A sportpálya burkolatát és kerítését felújították és a pálya világítást kapott. A park déli végpontjához közeli területen két nagy csúszda kihelyezésére került sor, egy zárt és egy nyitott elemmel. A borháztól északra „felnőtt-játszóteri” elemként szerepel egy petanque-pálya. Ez a kör alakú térrész a körben ültetett fák alatti területrészt kitisztításával visszakarta parki térkompozíciós szerepét (17., 18. kép).

former palace fell into ignoble conditions because of the neglected and overgrown vegetation. This building once reigned over the valley of the Tettye and approached nature and the garden in a coordinated relationship. The environment of the building was composed of the combination of flat plateaus created by travertine deposition, the riffles of the creek, the mass of the Mecsek and the landscape opening towards the south. Although this relationship of the location with its environment is not to be restored any more due to the absence of the building and the extension of the urban tissue in the course of the past centuries, it still offers an opportunity to experience the harmony of the micro- as well as the macro-environment offered by this limestone plateau.

As a result of our investigations we found that the framework of the park path system on the territory was good but at certain areas too fragmented and thus useless; the spatial structure of the park vegetation oppressed the

visual apparition of the historical ruins; the large surface of the ground slopes reduced the possibility of the establishment of recreational facilities; the “inhabitability” of the splay surfaces. The outstanding value of the park space structure, the central clearing was for us a value to be retained. Besides the demolishing of the degraded, unsustainable lavatory we developed a path system of new contours which preserves the important connections and does not menace the valuable specimens in the existing stand. Our concept responds with particular regard to the ruin area in the core of the park with a parterre-like spatial opening (6., 7. picture).

The surroundings of the ruins

The path system of the park treated the former palace as a sentimental artificial ruin. On the south side of the ruin, at many points, the monument was threatened by erosion. The biggest problem was that a transversal street (Böckh János Street) divided the green space

into two parts south from the ruin. Thus the park was segmented into a lower and an upper part, while it did not offer a suitable space in the south foreground of the ruin. The ruin, although it is the area’s most important monument which holds its position in the core of the park, is under-used and disposes solely of a temporary attractive function, as a venue for the events of the Pécs Summer Theatre. The park spaces here were lacking a clear definition.

The central staircase here and its connection to the old tree at its fork; the curiously playful arrangement of the ground level differences; the more open park space south of the ruin and its recreational function were considered as values worth of preservation (8. picture).

As a real solution for stemming the erosion observable in the ruin’s surroundings we needed to protect the original ground level of the renaissance palace from the south with an retaining wall matching the historical site. This largely increased the usability

A barlang és előtere

A terület déli részén egy, a park alá mélyen benyúló barlangrendszer található, ami a DDNP kezelésében van és vezetéssel megtekinthető. Előterének rendezése a barlang turisztikai célú átalakításához kapcsolódóan nemrégiben (2008) megtörtént a park felújításától függetlenül, sajnos azzal semmilyen mértékben sem összehangolt módon(!). Ennek a tettyei látványosságnak a hangsúlyozására törekedtünk azzal, hogy a megmaradó parki gerincre szervezetenként kapcsoljuk az előteret biztosító burkolati rendszert és így kiterjedtebb teret adhattunk az ide érkező csoportok várakozásához. A barlang védelme és kőzetanyaga miatt a felette lévő sportpálya területéről felszíni víz nem juthat a talajba és a barlang teljes, felszín alatti kiterjedésétől számított 30 méteres környezetében a nyomás alatt lévő vízvezetékeket is védőcsőben lehetett csak vezetni.

A park egészére kiterjedő elemek

Míg a park területének közvetlen közelében korábban egyetlen kialakított parkolóhely sem volt, addig a tervjavaslatban összesen 46 db parkolóhely kialakítása szerepelt. Ezt a - véleményünk szerint - szakmailag túlzó méretű gépjárműforgalmú kiszolgálási felületet az önkormányzat nyomására kellett elhelyezni.

Az egységes berendezési koncepcióhoz az alaprajzon túl arculati terv is készült.

A terv szerinti helyeken azonos típusú, minden évszakban használható, fa ülőfelületű, háttámlás pihenőpadok kihelyezésére került sor. A 444m csoporttal együtt tervezett (ötlet: Orosz Klára) moduláris műkö elemek az intenzívebb nyári használati időszakban nem csak mint szobrok, hanem mint parki berendezési tárgyak is működnek. Ezeket mindenhol Pécsre, Pécs kulturális identitáshordozóira utaló mozaikok, domborminták kerültek kialakításra. A tervezett hulladékgyűjtők tartós anyagból készültek, egyszerű vonalvezetésű, öncélú formálástól mentes kialakítással, környezetbe simuló, semleges színben. A berendezési tárgyak fém részeit, így az általunk tervezett közvilágítási

oszlopokat is egységesen szürke színűre festették.

A tervünk nem számolt nagyköltségű durva tereprendezési munkával. A tereprendezés célja annyi volt, hogy megoldja a meglévő rézsúállékonysági problémákat és illessze az új funkciókat a terephez. A Tettye utca két oldalán lévő rézsúk elhanyagoltságát és eróziós veszélyeit fajlagosan magas költségtétel volt megoldani, de mérnöki szempontból elmaradhatatlan feladat volt.

A megtartott és felújított lépcsők mellett új lépcsők építését is javasoltuk. Anyaguk a meglévő lépcsőkével azonosan formált szürkemészke kövek lettek.

A megtartott és felújított támfalak mellett új támfalak is épültek, betonmagon a korábbiakhoz hasonlóan szürkemészke ciklop-rakással.

Az északi új szökőkút mellett egy jetfúvókás, burkolatba süllyesztett vízjáték kapott helyet a műemléki romterülettől délre. A pályázati anyagban szereplő és a valamikori, a jelenlegi mészkőplató terepet kialakító patakot megidéző kaszkádrendszer anyagi okok miatt, a kényszerű tervezői mérlegelés után elmaradt.

Fősétány burkolatának olyan anyagot választottunk, ami lehetővé teszi a babakocsik és a kerekesszékek rázkódásmentes közlekedését, továbbá fagyálló és csúszásmentes felületképzéssel készült, és anyagminősége kiemelkedik a környező parki burkolatok közül. A park fő sétaútajain homogén nagyelemes beton térkő burkolat került a felszedett és összezúzott korábbi burkolatok törmelékének újrahasznosításával készült útalapra.

A park másodrendű és lejtős felülettel rendelkező járdái kiselemes térkő burkolatot kaptak.

A vízszintes vagy ehhez közeli felületek útburkolata stabilizált, osztályozott, világos murvaburkolat lett. Ezt a területen szükséges vízvisszatartás maximalizálása és a környező fák gyökérzónájának ellátása is indokolta.

Bár a területen kiépült az öntözőrendszer, az sajnos nem üzemel és így csökkenti a rézsúkre telepített növények esélyeit és így a fenntarthatatlan, kopasz, erodálódó rézsúk visszadevasztálódását okozhatja.

of the territory. For this purpose the two lower stair arms of the large staircase along the eastern side of the ruin, which required refurbishment, were reconstructed a couple of meters further to the east. North of the ruin, a new fountain, designed with the contribution of fine artists, was granted place in the symmetrical axis of the palace. This is surrounded from both sides by a symmetrical parterre which thus allows for the visual disclosure of the ruin and the positioning of the resting benches. On the south side of the area, a promenade with benches, a square and waterworks designed with the help of sculptors were located, which latter, along the ornamental function can also be used as a wet playground (9. picture).

We asked the Group 444 m of Pécs in light of the results of the design contest for cooperation. Their task was to reinforce the objectives formulated in the landscape architectural concept with a layer of "applied fine arts" (10. picture).

One of the project's most important achievements is that we succeeded to cease vehicle traffic on the street splitting the park. Thus here too, the planning of the resting terrace under construction was made possible in a manner worthy of the historical environment. On all of the three terraces in the park centre - north from the ruin, at the former Böckh János Street and on the southernmost central terrace - the layout plan structure reacts to the axes and directions defined by the remnants of the ruin. With this landscaping reaction of the layout the historic space is accentuated and it raises the palace into the park, not as a sentimental garden picture, or an "artificial ruin" any more, but in a way that underlines its architectural meaningfulness.

The main promenade

The new promenade is like a spine connecting the urban tissue and the Park Forest. This same spine interlinks the park terraces of different levels. Approximately along the line of the new main promenade there had been another walkway in the park before. This, however, due to material scarcity at the time (asphalt), did not match

the rest of the pavements, looked out of place compared to the others. Beyond its depraved technical state the bad quality of the surface did not contribute to the clear perception of the hierarchical system in the pavements either. The promenade was segmented by staircases at many points, so neither with a stroller nor with a wheelchair was it easy to move around, while its cross-section did not make it simple to enter with modern maintenance equipment either. Its location and track management inside the park were however appropriate for serving the pedestrian crossing traffic through the square, the area and the district.

While redesigning the promenade, we focused heavily on its accessibility (11. picture). Thus the main axis of the park is despite of the terrain conditions, much more viable (without any staircases). For the blind and visually impaired we have formed a leading track built in the surface of the pavement. At the major points of the axis - like the cave, main square, ruins, wine house - we have set up info columns with metal plates where the most important information is available in different languages and even in Braille-writing (12., 13. pictures).

The press-house and its surroundings

On this area a xenolith was formed as a residue from the early viticulture in Pécs, with a plantation and a press-house. The lack of maintenance and culture however lead to an extraordinary degradation of both the press-house and the vineyard. For decades the city has been planning to establish a wine house on this area exhibiting the wines of Pécs (14. picture).

This part of the area was not formed as a park area; therefore it did not have any connection to the tissue of the present park. Its terrain conditions and steep southern slope did not make it apt for an intense use as a public park. In the overly wooded edge area of the park we considered the open area covered with a low foliage as a value; taking into account that from here it is possible to discover such landscape elements of esthetical value as the vista on the inner city and the Havi-hegy. Furthermore, by

its position, the area offered the possibility of an organic link to the development of the district's street structure. This park segment was provided with a road link that integrates the wine house to the original park spaces. The lower as well as the upper park area are easily accessible through the newly formed ramp here and this way it is made possible to circulate between the lower and the upper park even with a stroller or a wheelchair. This was one of the instruments enabling us to establish a more organic contact between the lower and upper park segment which were separated before. The park was enriched with resting terraces, clearings and a vineyard attached to the wine house.

The resting gardens

The northern part of the lower park offers, just like it did before, a program as a resting area. The major problem was posed by the state and the quality of the equipment and the pavements. While exploiting the function, the spatial arrangement and the terrain conditions, and preserving the already existing cyclopean stone supporting walls made of local quarry-stone; we planned the complete reconstruction of the pavement and equipment system. The final layout has been constantly changing throughout the application, drafting, licensing and tendering phases until the implementation planning process. The picture, which as a layout might not offer a completely coherent entity, can only be interpreted in view of the local terrain conditions and the spatial relation systems that result from it, only with regard to these it becomes understandable and natural (15., 16. picture).

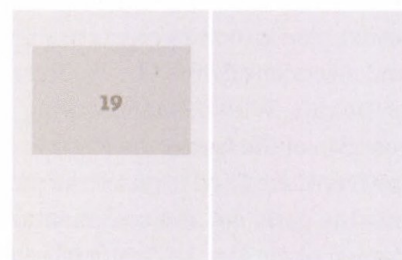
The playgrounds and the sports field

The playing and sport functions were also adequately arranged in the original Zalay plan. Their general technical condition was nevertheless distressful. The size of the surface seemed also insufficient considering the extent of use to expect in the case of a modern playground for different age groups. The underground parts of the individually carved wooden playing equipment made by Győző Szatyor were rotten and their compliance with the standard was also questionable.

A projektrészről összegzéseként elmondható, hogy ha nem is kompromisszumoktól mentesen, de sok értéket megőrizve és talán újakat is teremtve megújulhatott egy vidéki nagyváros közparkja. Szerencsés lenne, ha a többi, hasonló értékkel rendelkező közpark is legalább ebben a minőségben tölthetne meg új élettel (19. kép).

A park rekonstrukciós tervezési munkáit 2008-ban Pécs Megyei Jogú Város és 2009-ben a Sztráda 92 Kft. megbízásából az s73 vezette. Dévényi Márton, Gergely Antal és képzőművészet terén a 444 m csoport alkotótársaink voltak. ©

19. kép/pict.:
A Tettye völgy és a Havi-hegy panorámája 2010 őszén / The panorama of the Tettye valley and the Havi-hegy, fall 2010

The landscape view connections in this segment with the Havi-hegy rock as well as towards inner city were considered values worthy of preservation.

The main playground was finally divided into three sections. Here we arranged the playgrounds on the larger flat area according to the age group of the users. The roads leading to them are paved with ground stone. It can be explained by budgetary reasons that their pavement could only be made out of pea gravel and sand as a drop-reducing surface instead of the originally planned recortan. The cast stone surface of the white elephant sculpture needed refurbishment and cleaning. Underneath it we have set up a drop-reducing pavement to avoid injuries.

The pavement and the fence of the sports field have been refurbished and lights were set up. Close to the southern end of the park, two large slides have been established with an open and a closed element. North from the wine house, as a "playground for adults", there is a petanque ground. This circular space has regained its spatial compositional role in the park through the clearing of the area under the trees planted around it (17., 18. picture).

The cave and its foreground

On the southern part of the territory one can find a cave system reaching far underneath the park which is being maintained by the DDNP (Duna-Dráva National Park) and can be visited with guided tours. The arrangement of its foreground was recently (2008) carried out in relation to the touristic refurbishment of the cave, independently from the revitalization of the park and unfortunately in a way that completely disregarded the latter (!). We strived to highlight this Tettye attraction by connecting the foreground pavement more organically to the remaining park saddle, thus leaving a wider space for the waiting groups. Because of the protection of the cave and its rock material no surface water can enter into the ground from the terrain of the sports field above it and in the complete 30 m- environment of the cave measured from its underground extent, the water pipes under pressure could only be led in protection tubes.

Elements stretching along the entire park

While in the direct vicinity of the park there was earlier no established parking lot whatsoever, in the plan proposal the creation of 46 parking spaces altogether was conceived. This service area for an – in our opinion – exaggerated vehicle traffic had to be established due to the solicitation of the municipality.

To the single equipment concept, beyond the layout, a character plan has been drawn up. On the spots defined in the plan, identical backrest benches with wooden sitting surface have been established, which are usable throughout the entire year. The modular cast stone elements designed with the cooperation of the 444m group (idea: Klára Orosz) function during the more intense summer usage not only as sculptures but also as park equipment objects. On their surfaces everywhere mosaics and embossing patterns have been created with reference to Pécs and to the bearers of Pécs's cultural identity. The planned waste bins have been made out of a lasting material, they have simple contours and lack all gratuitous shape, coloured in a neutral way to fit the environment. The metallic parts of the equipment and thus also the street lighting poles designed by us have been uniformly painted in grey.

Our plan did not calculate with a high expenditure and rough landscaping work. The objectives of the landscaping work were merely to solve the existing problems of slope stability and to match the new functions to the terrain. The degradation and erosion threats of the slopes on the two sides of Tettye Street were specifically high cost items to solve but an indispensable task from the technical perspective.

Besides the preserved and renovated staircases we suggested the construction of new stairs as well. The materials chosen for this were grey limestone blocks shaped in the same way as those of the existing stairs.

Besides the preserved and renovated retaining walls new ones have been built too, on a concrete core with a cyclopean pile of grey limestone similarly to the previous ones.

Along with the new northern fountain, a jet nozzle waterworks built in the pavement have been placed south from the historical site of the ruins. The cascade system figuring in the application material and referring to the creek once forming the present terrain of limestone plateaus has been cancelled due to financial reasons following a forced planning consideration.

For the paving of the main promenade we chose a material which enables the shock-free circulation of strollers and wheelchairs and comes with a frost-resistant and skid proof surface finish, of a quality standing out from the surrounding park pavements. On the main paths of the park homogeneous large element concrete ground stone pavement has been constructed on the roadbed made with the recycling of the debris of the removed and crushed earlier pavements. The park's secondary sidewalks with an inclined surface received a small element ground stone pavement. The horizontal or nearly horizontal surfaces have been paved with stabilized, classified, clear gravel. This was justified also by the necessity to maximize the water retention and to supply the root zone of the surrounding trees.

Although there is a developed irrigation system on the grounds unfortunately it is not in operation, which reduces the survival chances of the plants planted on the slopes and may also contribute to the repeated deterioration of the unsustainable, bald, eroding slopes.

As a summary of the project we can say that although not without any compromises, but with the preservation of many values and maybe even with the creation of some new ones, the public park of a large city could finally be revitalized. It would be fortunate to fill the other public parks of similar values with new life at least in the same way as in the case of this one (19. picture).

The planning of the renewal work took place under the direction of s73 landscape architecture firm on behalf of the City of Pécs in 2008 and of Sztráda Kft. in 2009. Márton Dévényi, Antal Gergely and, in the field of fine arts, the group 444m have been our creative partners. ©